

НОВ ПРИНОСЕН ТРУД ПО ТЕРЕННА СОЦИОЛИНГВИСТИКА

Владислав Маринов. Билингвална интерференция в крайния български северозапад. Велико Търново, 2008, 344 стр.

Книгата на Владислав Маринов *Билингвална интерференция в крайния български северозапад* възниква като докторска дисертация и е изпълнена под непосредственото ръководство на Б. Байчев. В методологическо отношение тя следва известната наша разработка върху съвременното състояние на речта на великотърновчани (Б. Байчев, М. Виденов. *Социолингвистическо проучване на гр. Велико Търново. София, 1988*). Така младият изследовател с основание е бил ориентиран към дала резултати научна методика, получила одобрение и от редица чуждестранни учени като оригинална и напълно подходяща за нашите условия. И още нещо трябва да се подчертае в самото начало: В. Маринов творчески модифицира подстъпите към събрания от него материал, защото обектът му е специфичен. Съставен е както от едноезично, така и от двуезично население, което и в битовата сфера си служи с два езикови кода – български и румънски. По-точно е да се каже, че във връзка с речевата обстановка използва традиционния български териториален говор и т. нар. влашки диалект. В изложението на книгата подробно се изясняват причините за превключването на тия два кода.

Вл. Маринов не се разпростира върху голям район, а се съсредоточава в изследване на езиковата ситуация на гр. Брегово. По този начин трудът лежи в обсега на социолингвистичната урбанистика, макар че селището сравнително отскоро е признато за град.

Поемайки темата, младият автор е имал възможност да тръгне по един от двата възможни пътя: 1) да опише днешното състояние на традиционния български диалект в селището, като направи всичко възможно да се добере до най-архаичния му облик; 2) да опише днешната езикова ситуация на селището, като анализира речта на различните градски социални групи и прослойки. В първия случай става дума за диалектология и нещата са ни добре познати откъм методологията им. Материалът се събира само от най-възрастните местни жители, родени и живели в случая само в Брегово при пълно игнориране на речта на останалото население. Така у нас се работи повече от 150 години и вече разполагаме с десетки образци, изпълнени като варианти на тази диалектоложка методика било с повече внимание към историята, било с превес към съвременността. Това е голямо улеснение за един начинаещ езиковед, защото работата му се свежда главно до събиране на материала и подреждането му съобразно със структурата на описанието. Като прибавим към това и факта, че Вл. Маринов е роден и израснал в Брегово, работата му значително би била улеснена.

По внушение на научния си ръководител младият изследовател решително тръгва по втория път, като се нагърбва с трудната задача да извърши неколkokратно по-голяма събирателска и анализаторска работа. Изисква се пълен анализ на градската социална структура и то с оглед на речевите особености, т.е. усет да се наблегне на т. нар. речево релевантни социално-демографски константи. А това изисква детайлна предварителна подготовка в областта на теренната социолингвистика.

Вече споменах, че Вл. Маринов е от Брегово, но това не го е освободило от задължението да се облекне на идиолектите на 50 души информатори. В диалектологията на това се гледа като на чисто технически момент, но в теренната социолингвистика подбирането им трябва да е съобразено със социалната структура и да бъде направен т. нар. целенасочен случаен подбор, т.е. не да се записва от когото ни падне, а само от лица със съответна социално-демографска характеристика. Вл. Маринов предварително е проучил тамошната градска ситуация и информаторите му са квота от съвкупността на съответните социални категории. Поставя се въпросът дали 50 души са достатъчни, за да се проучи адекватно разнообразието на градската езикова ситуация. По тази проблематика

в социолингвистиката няма конкретни количествени указания, защото всеки обект е специфичен. Ние с Б. Байчев проучваме град като В. Търново с 99 информатори, защото за нашите условия старата столица е относително монолитна. Брегово е сравнително малко селище, но Маринов е отчел билингвалната обстановка и с основание се е облегал на процентно взето много повече респонденти.

Приносен момент към методиката на теренните проучвания е щателното запознаване с българската реч на билингвите: за Вл. Маринов те са централен обект, защото чрез тях проникват влашки елементи в българската комуникация при непрекъснатото превключване на кода: общата социолингвистика твърди, че влиянието на един език върху друг практически се осъществява именно при непрекъснатото превключване, когато в езиковото съзнание на носителя настъпва преплитане на пистите.

Авторът улеснява читателя като прави сравнително подробен преглед на двете системи – българската, т.е. традиционния териториален български диалект, и влашката. Така читателят е въведен в конкретната специфика на бреговската езикова ситуация. С основание е наблегнато на тези особености, които след това се проследяват като маркери на интерференцията.

По-важните маркери на влашката интерференция в българската реч на бреговските билингви са: 1) прогресивна асимилация на съгласната *v* след беззвучен консонант; 2) наличие на средноевропейско *l*; 3) наличие на двуфонеман рефлекс на старобългарския. *э*, свързан индиректно със състоянието на билингвалност; 4) смесване на рода при формите на еловите причастия; 5) съвпадение на глаголните форми за 3. лице единствено и множествено число в сегашно време; 6) смесване на глаголните видове; 7) липса на членна морфема в определени случаи; 8) смесване на предлози; 9) спорадична замяна на съюза *за да* с *че да*, което е буквален превод на сложния влашки съюз *ка съ*; 10) изразяване на винителни отношения с помощта на румънския предлог *ре*; 11) употреба в началото на изречение или след вътрешноизреченска пауза на формите на глагола *съм*; 12) предпочитание на някои влашки думи в лексиката.

Работата е опряна на неопровержимите факти, извлечени от идиолектите на основните информатори. По образеца на великотърновската разработка и тук се дават кратки откъси (сонди) от записаната реч, за да може читателят сам да се убеди в какъв по-широк контекст е станала интерференцията на по-важните особености.

Последната част е озаглавена *Резултати от интерференцията в българската реч на билингвите и тенденции в развитието на езиковата ситуация в крайния български северозапад*. Тук изводите са стегнато написани, а анализите – прецизни. Липсват увлечения да се дават прогнози за развитие в близкото и по-далечното бъдеще. Авторът е наясно, че езиковедските прогнози са нещо твърде хлъзгаво. Между редовете обаче прозира убеждението, че интерференциите намаляват своята сила, защото книжовната българска реч е в явно настъпление и от средство, типично само за интелигенцията, постепенно се превръща в основен комуникативен код на всички съсловия. Процесът е бавен, но е еднопосочен. Вероятно ще е необходимо времето на 2-3 бъдещи поколения, ако нещата не се ускорят с построяването на моста Видин – Калафат, което рязко ще промени социално-демографската картина в полза на книжовните носители.

Книгата на Владислав Маринов е успешен социолингвистичен дебют. Тя показва овладян научен инструментариум, стремеж към методологично творчество и находчивост, за да се отрази градската речева специфика в крайния български езиков северозапад. Читателят остава с впечатление, че Маринов е отлично подготвен изследовател, който не копира механично чужди методики, а взема от тях плодотворното и го доразработва с оглед на събрания материал. Неговата работа ще бъде образец за бъдещите изследвания на езиковата ситуация крайдунавските ни градове. Книгата показва, че тази тема ще е актуална за нашата теренна социолингвистика.

МИХАИЛ ВИДЕНОВ